

2. Космеда Т. А., Халіман О. В. Мовна гра в парадигмі інтерпретативної лінгвістики: граматики оцінки, граматична іграма: теоретичне осмислення дискурсивної практики. Дрогобич: Коло, 2013. 228 с.
3. Швачко С. О., Кобякова І. К. Соціолінгвістична природа гумору (на матеріалі текстів малого жанру). *Проблеми зіставної семантики*. Київ: КНЛУ, 2005. Вип. 7. С. 399–402.

Олена Дорошенко
(*м. Вінниця*)

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РИТОРИКИ ТИРАНІВ-ВОЖДІВ

Тиранія – форма державної влади, встановлена насильницьким шляхом й основана на одноосібному правлінні. Також тиранію розуміють як одноосібну владу з оперттям на підтримку армії [6]. Відповідно тиран – це жорстокий правитель, дії якого ґрунтуються на свавіллі та насильстві; деспот [5].

Незважаючи на те, що весь світ прагне до демократичного устрою, досі існують такі лідери держав, яких можна віднести до категорії «тиран». Так, у Російській Федерації таким лідером є президент В. Путін, в Білорусі – О. Лукашенко, в Північній Кореї – це верховний лідер Кім Чен Ин. Усі вони мають підтримку своєї армії, яка може швидко придушити будь-які протести, що, зі свого боку, дає змогу все населення тримати у страху, диктувати свою волю, проводити політику ворожнечі щодо сусідніх держав.

Пропагандистські машини таких країн максимально використовують специфічні технології, спрямовані на одурманення людей та зміцнення диктату. Водночас пропаганда має чіткі поставлені цілі: по-перше, це звеличення влади та її досягнень, по-друге, це деяка демонізація реальних чи уявних ворогів (і чим більше їх, тим краще). По-третє, активно використовується інформаційна блокада, оскільки майже всі новини інтерпретуються з вигідного боку для влади, що, зі свого боку, спотворює картину світу. До того ж забороняється все, що може в якийсь спосіб її (владу) дискредитувати.

Тиранія як спосіб правління проявляється на багатьох рівнях, зокрема й на мовному, оскільки тирані у своїх зверненнях використовують специфічні риторичні тактики і стратегії, добирають особливу лексику і навіть речення будують по-особливому.

Мета нашої роботи – здійснити лінгвістичний аналіз риторики тексту тирана-вождя відповідно до використовуваних стратегій і тактик.

Матеріал дослідження – текст промови Путіна від 21 вересня 2022 року.

За правилами класичної риторики, оратор повинен пам'ятати, що промову він виголошує слухачам. Важливо, щоб озвучувана інформація була не просто цікава і важлива, а щоб за допомогою неї можна було-досягти максимального впливу на аудиторію. Для цього оратор попередньо визначає стратегію шляхом відповіді на такі запитання:

- *Для чого я буду говорити? (В чому полягає моя мета?);*
- *Кому я буду говорити?;*
- *Що є найважливішим у моїй промові? (Що повинні з'ясувати слухачі?)* [2, с. 21].

Зважаючи на зміст промови, можемо сказати, що мета цього виступу – виправдати свої дії, максимально консолідувати суспільство перед загрозою зовнішнього (хоч і уявного) ворога і підтримати його дії щодо мобілізації; цільова аудиторія його виступу – це внутрішній споживач.

У своєму зверненні Путін активно використовує такі комунікативні стратегії: дискредитацію, маніпулювання, інформаційно-інтерпретаційну, формування емоційного настрою, переконання, агітацію, але найчастіше стратегію дискредитації і маніпулювання. Кожна з цих стратегій реалізується через конкретні тактики.

Стратегія дискредитації опонента належить до агресивних мовленнєвих стратегій і має своїм комунікативним завданням сформувати деструктивні почуття: невдоволення, гнів, обурення, ненависть, помста тощо [1, с. 80].

Вдаючись до стратегії мовленнєвої агресії, промовець ставить перед собою завдання підірвати довіру до когось, послабити авторитет [3, с. 125]. запламувати, ославити когось за допомогою відвертої брехні, очевидних наклепів, непристойних, образливих асоціацій, заяв та висловлювань. Дослідники підкреслюють, що застосовуючи цей прийом, політики відкрито протиставляють себе опонентам; створюючи негативний фон іншим, роблять усе можливе для сприйняття своєї персони як фігури позитивної [1, с. 80].

У промові диктатора Путіна стратегія дискредитації опонента виражається через **звинувачення та загрозу**: *«...про агресивну політику частини західних еліт, які всіма силами прагнуть зберегти своє панування, а для цього намагаються блокувати, придушити будь-які суверенні самостійні центри розвитку, щоб і далі грубо нав'язувати іншим країнам та народам свою волю, насаджувати свої псевдоцінності. Мета цього Заходу – послабити, роз'єднати та знищити зрештою нашу країну... Вони захочували*

банди міжнародних терористів на Кавказі, просували наступальну інфраструктуру НАТО впритул до наших кордонів. Вони зробили своєю зброєю тотальну русофобію, зокрема десятиліттями цілеспрямовано вирощували ненависть до Росії... Україну почали ще більше накачувати зброєю. Київський режим пустив у хід нові банди іноземних найманців та націоналістів, військові частини, навчені за стандартами НАТО та під фактичним командуванням західних радників» (переклад наш) [4].

У викривленні історичних фактів для того, щоб формувати почуття страху: «Вони вже прямо кажуть про те, що в 1991 році змогли розколоти радянський союз, а зараз прийшов час і самої Росії, що вона повинна розпастися на велику кількість регіонів і областей, що смертельно ворогують між собою...» [4].

Диктатор використовує **відверту брехню**: «Одночасно в найжорсткіший спосіб було посилено режим репресій по всій Україні щодо своїх власних громадян, встановлений одразу після збройного перевороту 2014 року. Політика залякування, терору, насильства набуває все більш масових, страшних, варварських форм... Спадкоємці бандерівців і нацистських карателів убивають людей, катують, кидають у в'язниці, зводять рахунки, розправляються, знуцаються над мирними громадянами...» [4].

Вдається до **звинувачення поряд з брехнею**: «У хід пішов і ядерний шантаж. Йдеться не лише про захоплені Заходом обстріли Запорізької атомної електростанції, що загрожує атомною катастрофою, а й про висловлювання деяких високопосадовців провідних держав НАТО про можливість і допустимість застосування проти Росії зброї масової поразки – ядерної зброї» [4]; використовує **тактику прогнозування майбутнього**, щоб ще більше показати інших у непривабливому світлі: «А потім так само невідвратно пішла б і атака на російський Крим – на Росію» [4].

Стратегію дискредитації посилюють багаторазові повтори слова «неонацизм», що максимально загострює сприйняття поданої інформації та формує ментальну паралель до поняття «нацизм». Зі свого боку, це підіймає «бойовий дух» населення та провокує його на підтримку свого вождя.

Також зrealізована тактика **позитивної презентації співвітчизника**, яка застосовується, щоб завоювати прихильне ставлення та сформувати гарну репутацію, підсилити увагу до патріотичних цінностей: «Звертаюся сьогодні до вас: до всіх громадян нашої країни, до людей різних поколінь, віку та національності, до народу нашої великої Батьківщини, до всіх, кого об'єднує

велика історична Росія, до солдатів та офіцерів, добровольців, які зараз борються на передовій, перебувають на бойовому посту, до наших братів та сестер – жителів Донецької та Луганської народних республік, Херсонської та Запорізької областей, інших звільнених від неонацистського режиму районів... Шановні друзі!...» [4]. Водночас є досить помітною **тактика об'єднання** (часто вживається особовий займенник «ми», дієслова у множині): «... ми знаємо... ми не можемо, не маємо ніякого морального права віддати близьких нам людей на розтерзання катам, не можемо не відгукнутися на їх щире прагнення самим вирішувати свою долю... ми зробимо все...» [4].

Усі тактики диктатор начебто підсилює **тактикою обіцянок**: «Громадяни Росії можуть бути вневненні, територіальна цілісність нашої Батьківщини, наша незалежність і свобода будуть забезпечені, – підкреслюю це ще раз, – усіма засобами, що є у нас» [4] та тактикою **спонування**: «Вірю у вашу підтримку!» [4].

Як ми бачимо, тактика оратора полягає у такому структуруванні матеріалу, який забезпечує зв'язок між окремими положеннями промови, внаслідок якого промова становитиме єдине ціле [2, с. 57].

Отже, у промові диктатора Путіна всі тактики найбільшою мірою формують сприятливі умови для управління думкою та створення відповідного для маніпулювання емоційного клімату. Тому найчастіше використовується тактика дискредитації, щоб максимально зіпсувати репутацію інших (на думку самого диктатора, ворожих держав), і за допомогою формування ненависті здійснюється вплив на аудиторію способом викладення та донесення їй бажаної та вигідної тиранові інформації, що дасть змогу в майбутньому мати підтримку своїх дій.

Проаналізована промова Путіна (або інших диктаторів) може бути предметом подальших досліджень у аспекті психолінгвістики, що дасть змогу зрозуміти зміст сказаного, не вираженого за допомогою слова.

Література

1. Гуз О. П. Стратегія дискредитації і її реалізації у політичному медіадискурсі (на матеріалі передвиборчих виступів кандидатів у Президенти Нікола Саркозі і Франсуа Олланда). URL: <https://eprints.ua.edu.ua/4298/1/33.pdf>
2. Колотілова Н. А. Риторика: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 232 с.
3. Овсієнко Л. О., Обіденко А. В. Конфліктогенна стратегія дискредитації та тактики її реалізації в сучасному політичному дискурсі. *Мовознавчий вісник*. 2020. Вип. 28. С. 123–127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mv_2020_28_17

4. Повний текст промови Путіна про мобілізацію в Росії та «референдуми» в окупації в Україні. URL: <https://news.liga.net/ua/politics/news/polnyu-tekst-rechi-putina-o-chasti-chnoy-mobilizatsii-i-referendumah-v-okkupatsii-v-ukraine>
5. Тиран. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/>
6. Тиранія. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B8%D1%80%D0%0%D0%BD%D1%96%D1%8F>

Анатолій Загнітко
(м. Вінниця)

СПОЛУЧНИКОВА ПАРАДИГМАЛЬНІСТЬ: ПОЗИЦІЙНІСТЬ, СТРУКТУРНІСТЬ І ФУНКЦІЙНІСТЬ

0. У сучасній граматиці істотно переосмислюються традиційні підходи до тлумачення частиномовних класів слів через пошук відповідних когнітивних уявлень, функційних статусів, прагматичних орієнтувань та інше. Кожний із таких підходів цілком заслуговує на увагу, оскільки розглядає той чи той категорійний клас у відповідному аспекті: когнітивний розгляд із активним використанням концептуально-репрезентативного аналізу та когнітивно-матричного методу зосереджує увагу на встановленні основного чи визначального концепту частиномовного класу (предметність – для іменника, ознаковість – для прикметника та ін.), функційний – передбачає встановлення й диференціювання первинних і вторинних виявів лексемних множин категорійних класів, прагматичний – орієнтований на вивчення інтенційних можливостей відповідних форм частиномовних класів. У цьому розрізі істотним постає встановлення кваліфікаційних ознак частиномовного класу сполучників із простеженням особливостей і закономірностей їх парадигмальності, позиційності, структурності та функційності, оскільки в загальній множині наукових студіювань найбільшою мірою зосереджувано увагу на співвідносності аналітичних і синтетичних тенденцій у сполучниковому класі, а також на з'ясуванні спеціалізованості й транспозиційності в його структурі (К. Городенська, М. Мірченко та ін.), водночас актуальним постає з'ясування позиційного усталення і/чи неусталення сполучникових слів, встановлення ємності парадигмальності сполучників загалом та кожного зокрема. Не менш важливим є розкриття функційної наповнюваності сполучникових слів – від часткового до повного розмивання первинної семантики.

1. Дослідження сполучників у їхньому синтаксичному й семантичному усталеннях та закріплення в морфологічній ідентифікації вимагає розширен-